

NAZIV MAGISTER U POVIJESTI ZDRAVSTVA

GUSTAV PIASEK¹ I MARTINA PIASEK²

Trakošćanska 5c, Varaždin¹,
Institut za medicinska istraživanja i
medicinu rada, Zagreb²

Historia est magistra vitae.
(Latinska izreka)

Latinska imenica *magister* imala je u prošlosti brojna značenja. Ponajprije je označavala osobu koja je bila čelnik na nekoj funkciji: predstojnik, ravnatelj, vođa, vojvoda, nadzornik i slično. U tom kontekstu u rimsko doba označavala je diktatora (*magister populi*), zapovjednika konjanštva (*m. equitum*), vojskovođu (*m. rei militaris*; *m. militiae*), velikog svećenika (*m. sacrorum*), vođu slonova (*m. elephantum*), vrhovnog pastira (*m. pecoris*; *m. ovium*), cenzora (*m. morum*), stoloravnatelja (*m. cenandi*) ili učitelja (*m. ludi*). Poslije se magistrima nazivala svaka osoba koja nadzire nešto ili nekog, ili koja je kolovođa ili začetnik nečega (1, 2). Drugim riječima, naziv magistra rabio se kada se željelo nekoga istaknuti da je nekome/nečemu pretpostavljen, odgovoran, vođa, učitelj, savjetnik i/ili nadzornik. Tako se, primjerice, u nekadašnjoj hrvatsko-ugarskoj zajednici, u XIV. stoljeću, ali i prije toga, spominje *magister tovarnika*, što bi se današnjim rječnikom nazivalo ministar financija (3).

Naziv učitelja u školi kao zvanja (*m. ludi*) imao je svoje istoznačnice pa se još nazivao i *doctor* (od *doceo*, lat. učiti) i *praeceptor* (učitelj). Naziv doktora s vremenom je prihvaćen kao akademski naziv koji dodjeljuje visoko učilište nakon zadovoljenih točno određenih uvjeta. Danas liječnici diplomiranjem stječu naziv doktora medicine, a nakon obranjene disertacije stječe se akademska titula doktora znanosti u određenoj znanstvenoj oblasti i području.

U zdravstvu imenica *magister* ima svoje točno određeno mjesto i značenje od srednjeg vijeka. Sve do XIX. stoljeća strogo su razlikovali liječnike-fizike i kirurge. Potonji, posebno osposobljeni putem kirurških cehova uz majstore ili poslije na medicinskim fakultetima, stjecali su naziv *magister chirurgiae*. Oni pak koji su bili osposobljeni samo za porodničare imali su naziv *magister obstetriciae*. Često su te dvije stručnosti bile spojene pa su mnogi bili istodobno kirurzi i porodničari. Postojala je i titula stručnjaka za oči, *magister artis ocularis* (4).

Od XIX. stoljeća kirurzi mogu steći naziv i *doctor chirurgiae*, a takvi su onda često obnašali funkciju gradskog fizika ili su radili u bolnici. Naziv fizika kao prve osobe zdravstva grada, županije ili države prihvaćen je prvim zakonom o zdravstvu Habsburške Monarhije godine 1770. Liječnici-doktori medicine u to doba imali su samo internističku naobrazbu (4).

PRIMJERI UPORABE TITULA *MAGISTER* U HRVATSKOJ POVIJESTI

Primjer 1.

U Gradskim zapisnicima grada Varaždina godine 1457. spominje se uz ime Hansa Schustera titula *magister hospitalis* ili *Spitalmeister*. On je navedene godine došao na sud zbog parnice u svezi s nekim onečišćenjem uz gradski hospital. Nije zabilježeno поближе o čemu se točno radilo, no iz ovog zapisa vidljivo je da je grad Varaždin već u to vrijeme imao ustanovu zvanu hospital. Hospital, hospicij ili ksenodohij (prema grčkoj riječi ksenodohija koja označava primanje gostiju) bio je ustanova u kojoj su se zbrinjavali nemoćni, stari, bolesni i/ili siromašni građani i prolaznici. Čelnik takve ustanove imao je naziv *magister hospitalis* ili *magister xenodochii* (5).

Primjer 2.

Jean Baptiste Lalangue (r. 1743. u Mattonu, umro 1799. u Varaždinu) bio je od 1771. godine banski liječnik u gradu Varaždinu, a od 1772. županijski fizik Varaždinske županije (6, 7). U predgovoru svoje poznate knjige »*Medicina ruralis illiti Vrachtva ladanyszka*«, prve stručne medicinske knjige na hrvatskom jeziku, tiskane u Varaždinu 1776. godine, opisuje svoju dopunsku naobrazbu prije dolaska u Varaždin (8). Navodi da je bio napustio svoje dotadašnje poslove da bi se u bolnici sv. Marka u Beču, pod voditeljstvom Rechenberga, (kojeg naziva *barber*) osposobljavao tijekom šest tjedana za porodničara. Tako je, uz svoju titulu *medicinae doctor*, bio postao *artis obstetriciae magister*. Zanimljivo je ovdje spomenuti da Lalangue navodi kako su u ono vrijeme bili rijetki liječnici koji su bili istodobno osposobljeni i za porodničare i liječnike za malu djecu. Lalangue je smatrao da je upravo ta nepodučenost bila razlogom visoke smrtnosti majki i djece u porodu i male djece nakon rođenja (8). Poslije je napisao knjigu »*Brevis institutio de re obstetricia illiti* Kratek navuk od mestrie pupkorezne« koja je izdana u Zagrebu 1777. godine (9). Knjiga je prvotno bila namijenjena siromašnim seoskim ženama, a poslije njegove smrti ponovno je tiskana u Zagrebu, 1804. godine, tada kao priručnik za primalje (10).

Primjer 3.

Godine 1691. javlja se epidemija kuge u području rijeke Kupe, osobito u Karlovcu i okolnim mjestima sve do Plaškog i Vrhovina, a na sjeveru do Siska, Petrinje, Zrinja i Kostajnice. U to vrijeme u Hrvatskoj je već postojala funkcija *magister sanitatis*, učitelj zdravlja, ustanovljena od Hrvatskoga državnog sabora u vrijeme pojave kuge godine 1684. U svezi s epidemijom oko Karlovca, Sabor moli štajersku vladu za

odobrenje da dr. Ivan Adam Rumor, koji je na glasu kao *magister sanitatis*, dođe u Hrvatsku iz Graza i pomogne u suzbijanju kuge. Kako epidemija ne jenjava, Sabor ponovno raspravlja o tome 1692. godine. Određuje se mjesečna plaća dr. Rumoru u iznosu od 50 rajnskih dukata za rad na suzbijanju epidemije kuge (11). Da bi se pojmlilo kako je to bila velikodušna naknada (ili odraz teškog stanja zbog epidemije), treba napomenuti da je to bio iznos u visini četvrtine godišnje plaće jednog županijskog fizika za sve njegove poslove zdravstvene zaštite na određenom području za koje je bio nadležan.

* * *

U našoj državi danas stručni naziv *magister* rabi se jedino kao tradicionalan službeni naslov nakon diplomiranja farmacije – *magister pharmaciae*. Akademski titula – *magister scientiarum* (skraćeno *mr. sc.* ili *mr. sci.*, engleski *Master of Science, M.Sc.*), magistar znanosti u određenoj znanstvenoj oblasti i području, stječe se nakon završenog dodiplomskog i poslijediplomskog studija i obranjenog magistarskog rada. Za usporedbu, u nekim anglosaksonskim državama, naslov *Master of Science* stječe se nakon kraćeg školovanja i uz manje rigorozne uvjete.

LITERATURA

1. Žepić S. i suradnici, ur. Latinsko-hrvatski rječnik za škole. Zagreb: Tisak i naklada Hrvatsko-Slavonsko-Dalmatinske zemaljske vlade 1881.
2. Divković M, ur. Latinsko-hrvatski rječnik za škole. Zagreb: Naklada Kr. Hrvatsko-Slavonsko-Dalmatinske zemaljske vlade 1890.
3. Opća enciklopedija Leksikografskog zavoda. Zagreb: Jugoslavenski leksikografski zavod 1964. Svezak 7, str. 372.
4. Grmek MD. Akademski naslovi u medicini. U: Medicinska enciklopedija. Zagreb: Leksikografski zavod FNRJ 1957. Svezak 1, str. 101–2.
5. Tanodi Z, Weissert A, ur. Monumenta historica liberae ac regiae civitatis Varasдини, Tomus secundus, Pars prima, Libri civitatis 1454.–1464. et 1467.–1469., oznaka u knjizi 105. Varaždin: Narodna tiskara, 1944.
6. Piasek G, Piasek M. Razmišljanja starih varaždinskih liječnika o štetnostima pri radu i profesionalnoj rehabilitaciji. Radovi zavoda za znanstveni rad HAZU Varaždin 1996;(8–9):281–6.
7. Piasek G, Piasek M. Zapažanja o utjecaju rada na ljudsko zdravlje u djelu Ivana Krstitelja Lalangua. Arh hig rada toksikol 1997;48:335–43.
8. Lalangue J-B. Medicina ruralis illiti Vrachtva ladanyszka, za potrebochu musev, y szziromakov horvatczkoga orszaga y okolu nyega, blisnesseh meszt. Vu Varasdinu: Stampana po Ivanu Thomasu Plem. od Tratnem, Csez. Kral. Apost. Svetl. Stamparu y Knygo-Trgovczu, Letto 1776.
9. Lalangue J-B. Brevis institutio de re obstetritia illiti Kratek navuk od mestrie pupkorezne za potrebochu muskeh y szziromaskeh ladanszkeh sen Horvatczkoga orszaga, y okolo nyega blisnesseh sztrankih. Vu Zagrebu: Letto 1777.
10. Piasek G. Zdravstvo Varaždina do konca 19. stoljeća. Varaždin: HAZU, Zavod za znanstveni rad, knjiga 7, 1997.
11. Horvat R. Hrvatski državni liječnici u XVII. stoljeću. Liječ vjesnik 1931;53:365.

*Summary***LATIN TITLE *MAGISTER* IN THE HISTORY OF HEALTH CARE**

The review gives examples of usage of the Latin term *magister* (master) in various common titles throughout the past, particularly in Croatia. As early as the Roman Empire and until the Middle Ages, the title *magister* designated various functions and duties, generally denoting authority, higher rank, or a responsible position. The review highlights certain historical events and persons related to the usage of the title *magister*. Ever since the Middle Ages, the title has specifically denoted various health care professions. The term was used in Latin, as it was the official language in Croatia at the time, for example, *m. chirurgiae* (master of surgery), *m. obstetriciae* (master of obstetrics), *m. artis ocularis* (master of the eye-related skills), *m. hospitalis* (master of the hospice), *m. sanitatis* (health care master). As an example, the review shows the difference between the titles *doctor medicinae* and *m. obstetriciae* according to John the Baptist Lalangue (1743–1799), the official physician of the Varaždin county in the Hapsburg Empire and one of the most prominent figures in the history of health care in Croatia. Lalangue was the author of the first professional medical book in the Croatian language published in 1776 and of several other books in Croatian. The books were meant to teach medical professionals and ordinary people how to improve their health. Beside the title of medical doctor, Lalangue held the title of *m. obstetriciae* which he earned through additional education. He thought it was essential for a complete health provider to be trained both in general practice and in obstetrics which, at the time, included infant care. Nowadays in Croatia, only persons who are graduate pharmacists use *magister pharmaciae* as a professional title. The title is otherwise strictly reserved to denote an academic degree between the bachelor's and the doctoral in a particular field. The title *magister scientiarum* (Master of Science) is achieved upon completion of a postgraduate study and defence of the master's thesis.

Requests for reprints:

Gustav Piasek, prim., dr. med.
Trakošćanska 5c, 42000 Varaždin